

Sergey
Grigorevič
Klyastorniy

bul edildi. 1986-1996 yıllarında Kazakistan İlimler Akademisi Uygur Araştırmaları Enstitüsü'nde seminer ve ders vererek enstitü kadrolarının yetiştirilmesine hizmet etti. Sovyetler Birliği döneminde Türk tarihi hakkında çalışan pek çok akademisyenin ilmi danışmanlığını yaptı ve ülkede Türkoloji'nin gelişmesine büyük yardımları oldu. Düzenli biçimde Türkoloji konferansları tertip etti. Altı ciltlik *İstoriya Tatar* (Kazan 2002), *Tatarica Atlası* (Moskova 2005), *Voljskaya Bulgariya i Velikaya Step* (Volga Bulgaryası ve büyük bozkır) (Kazan 2006) gibi önemli eserlerin hazırlanması projelerinde görev aldı. Bazı kitapların editörlüğünü yaptı (*Arhivnie materialy o mongolskih i tyurskih narodah v akademičeskih sobraniyah Rossii* [Rus akademik koleksiyonlarında Moğol ve Türk toplulukları hakkında arşiv belgeleri]) (Petersburg 2000); *Rossiya i tyurskiy mir* (Rusya ve Türk dünyası) (Moskova 2002); *İstoriya Vostoka* (Doğu tarihi) (I-II, Moskova 2009). Sergey 21 Eylül 2014'te Petersburg'da öldü.

Esas uzmanlık alanı runik Türk yazıtları ve erken dönem Orta Asya Türk tarihi olan Klyastorniy, Rusya'da Türk tarihi, Türk dili ve edebiyatı üzerine her yıl düzenli biçimde neşredilmekte olan *Tyurkologičeskiy Sbornik*'in (Türkoloji derlemeleri) bazı sayılarının redaktörlüğünü yapmıştır: *Tyurkologičeskiy sbornik 2001: Zolotaya Orda i ee nasledie* (Altın Orda ve izleri) (Petersburg 2002); *Tyurkologičeskiy sbornik 2003-2004: Tyurski narodi v drevnosti i srednevekove* (İlk ve Ortaçağ'da Türk halkları) (Petersburg 2005); *Tyurkologičeskiy sbornik 2007-2008: istoriya i kultura tyurskih narodov Rossii i sopredelnuh stran* (Türkoloji armağanı 2007-2008: Rusya ve sınırdaş ülkelerdeki Türk halklarının tarih ve kültürü) (Petersburg 2008).

Eserleri. *Drevnetyurskie runičeski pamyatniki kak istočnik po istorii Sredney Azii* (Moskova 1964); *Kazahstan. Le-*

topis treh tısaçaletniy (Almatı 1992, T. I. Sultanov ile birlikte; eser Türkçe'ye de çevrilmiştir: *Kazakistan: Türkün Üç Bin Yılı*, trc. T. I. Sultanov, İstanbul 2003); *Stepnie imperii Evrazii* (Avrasya'da bozkır imparatorluğu) (Petersburg 1994, D. G. Savinov ile birlikte); *Vostočniy Turkestan glazami russkih putešestvennikov (vtoraya polovina XIX v.)* (Rus seyahatlerin gözüyle Doğu Türkistan [XIX. yüzyılın ikinci yarısı]) (Almatı 1998, A. A. Kolesnikov ile birlikte); *Gosudarstva i narodi Evraziyskih stepey* (Avrasya steplerinde devletler ve halklar) (Petersburg 2000, T. I. Sultanov ile birlikte, eser Almanca'ya çevrilmiştir: *Staa-ten und Völker in den Steppen Eurasiens*, Berlin 2006); *İstoriya Tsentralnoy Azii i pamyatniki runičeskogo pisma* (Orta Asya tarihi ve runik yazılı metinler) (Petersburg 2003); *Customary Law in the Ancient Turkic States of Central Asia: the Legal Documents and Practical Regulations Central Asian* (Kansas 2004); *Pamyatniki drevnetyurskoy pismennosti i etnokulturnaya Tsentralnoy Azii* (eski Türkçe yazılı metinler ve Orta Asya'nın etnokültürü) (Petersburg 2006); *Old Turkic Runic Texts and History of the Eurasian Steppe* (Bükreş 2008); *Gosudarstva i narodi Evraziyskih stepey: ot drevnosti k Novomu vremeni* (İlkçağ'lardan günümüze Avrasya'da devletler ve halklar) (Petersburg 2009, T. I. Sultanov ile birlikte); *Doroga Strabona kak çast Velikogo Şelkovogo puti* (Strabon'un seyahatinin büyük İpek yolu bölümü) (Petersburg 2009, Ş. Mustafaev ile birlikte); *Runičeskie pamyatniki Uygurskogo kaganata i istoriya evraziyskih stepey* (Uygur kağanlığının runik yazılı mirası ve Avrasya bozkır tarihi) (Petersburg 2010). Bu eserlerin yanı sıra *Sovetskaya Turkologiya*, *Turkologičeskiy Sbornik*, *Narodi Azii i Afrika*, *Problemi vostokovedeniya*, *Voprosy istorii*, *Altaica* gibi dergilerde 300 civarında makalesi yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

S. D. Miliband, *Biobibliografičeskiy slovar oteçestvennih vostokovedov*, Moskva 1995, II, 560; M. S. Fomkin, "O 60-letii S. G. Klyastornogo", *Sovetskaya Turkologiya*, sy. 3, Bakü 1988, s. 132-133; İlmira Ragibova, "S. G. Klyastorniy'in Hayatı ve İlmî Çalışmalarına Dair (1951-2003)", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VI/11, Bişkek 2004, s. 175-188; A. K. Kamalov, "Ret-senziya na knigu S. G. Klyastornogo Runičeskie pamyatniki uygurskogo kaganata i istoriya evraziyskih stepey", *Izvestiya Natsionalnoy Akademii Nauk Respubliki Kazahstan*, sy. 1, Almatı 2012, s. 154-156.

İSMAİL TÜRKÖĞLÜ

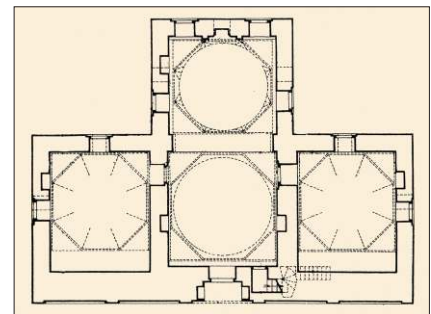
KOCA MEHMED PAŞA CAMİİ ve KÜLLİYESİ

Çorum'un Osmancık ilçesinde
XV. yüzyılın ortalarına doğru
inşa edilen külliye.

Osmancık Kalesi'nin eteğinde Güney mahallesinin Kayadibi mevkiindedir. Cami, imaret, hamam ve bedestenden meydana gelen külliyeinin imaret ve bedesteni günümüze ulaşmamıştır. İmaret Camii adıyla da anılan yapının, cümle kapısının üzerinde yer alan iki parçalı Arapça kitâbesinde 834 (1430-31) yılında Vezîriâzam Koca Mehmed Paşa tarafından inşa ettirildiği belirtilmektedir. 842 (1438-39) ve 843 (1439-40) tarihli vakfiyelerinden anlaşıldığı üzere bu yapıların bânisi Hıdır Dânişmend oğlu Mehmed Nizâmeddin Paşa'dır. Hayatına dair ayrıntılı bir araştırma yapmış olan Hüseyin Hüsameddin Bey'in tesbitlerine göre kendisi I. Mehmed Amasya'da iken Anadolu beylerbeyi olmuş, II. Murad döneminde 832 (1429) yılında vezîriâzamlık mertebesine yükseltilmiştir. Koca Mehmed Paşa memleketi olan Osmancık'ta 843 yılının Zilkade ayında (Nisan 1440) vefat etmiştir. Caminin doğusunda olduğu bilinen mezarı kaybolmuştur (Köseoğlu, sy. 1 [1938], s. 9).

Rebîülâhir 1082 (Ağustos 1671) tarihli bir belge caminin kubbe, mihrap ve duvarlarının çatlaması, son cemaat revakı kubbelerinin yıkılması üzerine aynı tarihte tamir edildiğini ortaya koyar. Rebîulevvel 1133 (Ocak 1721) tarihli bir fermanla da cami ve hamamın tamirinin bu tarihte tamamlandığı belirtilir. Minaresiyle son cemaat revakı 1943 yılı depreminde yıkılmış, 1968'de camiye yeni bir minare yapılmıştır. 2006-2007 yıllarında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından gerçekleştir-

Koca Mehmed Paşa Camii'nin planı

Koca Mehmed Paşa Camii – Osmanlık / Corum (Kasım Kırbayrak fotoğraf arşivi)

len kapsamlı çalışmayla caminin mihrabı, minberi ve kapı kanatları restore edilmiş, önüne sundurma şeklinde ahşap bir son cemaat yeri ilâve edilmiştir. Hazîresinde bakımsız durumda olan taş sandukalar 2011’de Osmanlık Belediyesi tarafından temizlenerek caminin doğu yanındaki boş alana aktarılmıştır.

Koca Mehmed Paşa Camii çevresi taş bir duvarla sınırlanmış genişçe bir avlunun içinde yer alır. Tabhâneli cami tipinin karakteristik örneklerinden biridir. Ancak yan odaları girişe açılmayıp kubbeli ana sofaya birer kapı ile bağlantılıdır. Cami oldukça temiz bir taş işçiliğiyle inşa edilmiştir. Yapımında kaba taş, tuğla ve kireç harcı kullanılmış, beden duvarlarında kaba taşların dört bir yanına iki sıra halinde yatay ve dikey durumda tuğladan çerçeve konularak cephelemler renklendirilmiştir. Caminin ön cephesinde her birimi birer kubbe ile örtülü olan beş bölümlü son cemaat revakının bulunması gerekirken bu kısım yok olmuştur, fakat cephe duvarındaki kemer bingi başlangıçları son cemaat yerinin varlığını kanıtlamaktadır. Kapısı giriş eyvanının içinde yer almakta, yan duvarlarında mihrâbiyeler bulunmaktadır. Üç dilimli bir kemerin içinde olan on sıra mukarnaslı yaşmağın taçlandığı cümle kapısının kemeri ve sövesi, alternatif yerleştirilen beyaz ve kırmızı renkli taşlarla hareketli bir görünüm kazanmıştır. Caminin ceviz ağacından yapılmış, yalnız künde-kârî tekniğindeki kapı kanatları son derece dekoratif bir görünüme sahiptir. Türk ahşap işçiliğinin önemli örnekleri arasında sayılabilecek olan bu kapı kanatları yatay durumda beş panoya ayrılmış, sülüs hatlı hadis ibarelerinin yanı sıra girift kıvrık dallar, rûmîler, palmetler, on iki

köşeli yıldızların oluşturduğu geometrik geçmelerle bezenmiştir.

Geniş bir kemerle birbirinden ayrılmış olan giriş sofası ve namaz mekânının üzerleri sekizgen kasnaklı birer kubbe ile örtülüdür. Giriş kubbesinde geçiş ögesi olarak pandantif, namaz bölümünde ise baklava dilimleri kullanılmıştır. Özgün şeklini bir ölçüde yitirmiş olan alçı mihrabı yazılı ve zencirek motifli dikdörtgen çerçeveler içine alınmış, üç sıra stalaktitli nişin içi geometrik şekillerle süslenmiştir. Minberi yenidir ve özellik arzetmez. Üzerleri sekizgen kasnağa oturan pandantifli kubbelerle örtülü tabhâne mekânlarının duvarlarında dikdörtgen kesitli birer niş bulunmaktadır. Pencereleri çift sıra halinde düzenlenen yapının alt sıradaki pencereleri dikdörtgen açıklıklı ve sivri kemerli alınlıklara sahipken üst sıradakiler yuvarlak kemerli ve alçı şebekelidir. Sofa ve namaz mekânını örten kubbelerin kasnaklarında da dairevi kemerli pencereler yer almakta, yapının çatı hizasını ve kubbe eteğini kirpi saçak dolanmaktadır. Caminin kuzeybatı köşesindeki minaresi yenidir.

Büyük bir ihtimalle caminin doğu yönünde olması gereken hazîreye ait mezar-

lar ortadan kaldırılmış, taşları dağıtılmıştır. Bunların önemli bir grubunu Selçuklu tarzında yapılmış, çatısının iki yanında bazı âyetlerden ibaret kabartma yazıların bulunduğu sandukalar oluşturmaktadır. Hazîreye ait bu lahitlerin içinde Mehmed Paşa’nın zevcelerinden Cihan Hatun ile torunu Ömer Çelebi’ye ait sandukalar mevcuttur. Neşet Köseoğlu, üzerinde isim bulunmayan bir sandukanın 1930’lu yıllarda caminin son cemaat yerinde kapının ön kısmında durduğunu yazar (*Çorumlu*, sy. 1 [1938], s. 11). Bu mezar şüphesiz özel bir kişinin mezarıydı. Osmanlık’ta bugün bir müze olmadığından bu sandukalardan birkaçı Çorum Müzesi’ne taşınmış, diğerleri ise avluda tanzim edilmiştir.

Koca Mehmed Paşa, Osmanlık’ta iki hamam yaptırmıştır. Evliya Çelebi’nin bahsettiği hamam (*Seyahatnâme*, III, 178) 1960’lı yıllarda yıkılmıştır. Halen mevcut durumdaki hamam ise Kızılırmak sahilinin yakınında çarşı içinde Aşağı Hamam denilen yapıdır. Bir kuşluk hamamı (kadınların ve erkeklerin nöbetleşe kullandıkları) olan yapının kitâbesi yoktur. Dikdörtgen planlı yapının soyunmalık kısmının üzerini sekizgen kasnağa oturan 8,25 m. çapında bir

Koca Mehmed Paşa Camii’nin süslemeli ahşap kapı kanatları (Kasım Kırbayrak fotoğraf arşivi)

kubbe örter. Dar, dikdörtgen planlı ılıklı üç bölümlü olup her biriminin üzerinde birer kubbecik yer alır. Kubbeyle örtülü sıcaklık bölümü iki eyvanlı ve çift halvetlidir. Zemini sekili iki eyvanı üçer kurnalı, halvetleri ise ikişer kurnalıdır. Hamamın arka kısmında su haznesi ve külhan bulunur. Yapının inşaatında kaba taş ve harç kullanılmıştır. Hamam günümüzde bakımlı ve faal durumdadır. Külliye'nin hiçbir izi kalmamış olan aşhane-ımareti hakkında fazla bilgi yoktur. Mutfağı 1255 (1839) yılına kadar faaliyetini sürdürmüş, daha sonra sadece ramazan ayında muhtaç durumdaki ailelere yemek çıkartmış, 1283'te (1866-67) tamamen ortadan kaldırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evlilya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 178; İsmail Hami Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkânı*, İstanbul 1971, s. 9; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi II*, s. 529-535, rs. 921-930; Yıldız Demirel, *Osmanlı Mimari-si'nde Süsleme I: Erken Devir 1300-1453*, Ankara 1979, s. 638-641, rs. 706-711; Cevdet Saraçer, *Tarihsel Doku İçinde Unutulan Bir Kent: Osmanlıcık*, İstanbul 2000, s. 44-51; Amasyalı Hüseyin Hüsameddin, "Koca Mehmed Paşa", *TOEM*, VII/37 (1332), s. 43-49; VII/38 (1332), s. 117-122; Neşet Köseoğlu, "Osmanlıcık Mehmed Paşa'nın İki Vakfiyesi", *Çorumlu*, sy. 1, Çorum 1938, s. 9-11, 33; a.mlf., "Osmanlıcık'ta Üç Kitabe", a.e., sy. 5 (1938), s. 10-11; K. Erdmann, "Weitere Nachträge zu den Beobachtungen auf einer Reise in Zentralanatolien", *Archäologischer Anzeiger*, LXXI, Berlin 1957, sütun 361; Semavi Eyice, "İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İçtimaî Bir Müessesesi: Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler", *İFM*, XXIII/1-2 (1963), s. 48; Muzaffer Erdoğan, "Osmanlı Devrinde Anadolu Camilerinde Restorasyon Faaliyetleri", *VD*, sy. 7 (1968), s. 168; Fügen İter, "Osmanlı Ulaşım Ağında İrmak Kenan Bir Yerleşme: Osmanlıcık", *TTK Belleten*, LII/203 (1988), s. 535-569, rs. 21, 25, 26, plan 2, 5, çz. 1, 2.

ENİS KARAKAYA

KOÇYİĞİT, Talât

(1927-2011)

Hadis alanındaki çalışmalarıyla tanınan ilim adamı.

3 Ağustos 1927'de Uşak'ta doğdu. Dedesi Kadıköylü Hâfız Süleyman Efendi'den dolayı "Kadıköylüler" diye tanınan bir aile içinde yetişti. İlk eğitimini ve temel dinî bilgileri dedesi ve babasından aldı. Uşak'taki orta öğreniminin ardından 1949'da Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolduysa da aynı üniversitede İlahiyat Fakültesi açılınca kaydını bu fakülteye yaptırdı. İlahiyat öğrenimini Cumhuriyet dönemi yüksek eğitiminin ilk öğrencileri arasında tamamladı. Fakülte'deki hocalarından en çok Muhammed Tayyib Okıç'ten

Talât
Koçyiğit

etkilendi. Boşnak asıllı bir müslüman olan Okıç'ten tefsir ve hadis konularında çok yararlandı. Mezun olduktan sonra 1953'te aynı fakülte'de asistan oldu. Muhammed Tayyib Okıç'ın danışmanlığında *Hadislerin Toplanması ve Yazı ile Tesbiti* adlı doktora tezini tamamladı (1957). Doktora tezinin ardından kaleme aldığı eserler Türkiye'deki hadis öğretimi ve akademik hadisçiliğin kaynakları arasında yer aldı. Talât Koçyiğit, Türkiye'de hadis konularını akademik seviyede ele alan ilk kişidir. Bundan dolayı hadis sahasında üniversite'de gerçekleştirilen çalışmaların çoğu onun nezaretinde yapıldı.

Koçyiğit 1957-1958 yıllarında gittiği Bağdat'ta altı-yedi ay, 1963'te gittiği Tunus'ta yirmi ay kaldı. 1967'de doçent oldu. 1972'de üniversite tarafından bir yıllığına Fransa'ya gönderildi. 1975'te profesörlük kadrosuna tayin edildi. 1980'li yıllarda Rusya (Azerbaycan, Özbekistan vb.), Mısır ve İngiltere'ye kısa süreli seyahatler gerçekleştirdi. 12 Eylül sonrası dönemde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde dekanlık yaptı (1982-1985). 1984'te hacca gitti. 1994'te yaş haddinden emekliye ayrıldı. Emeklilik döneminde İsmail Cerrahoğlu ile birlikte başladıkları, ancak kendisinin tek başına devam ettiği tefsiri yazmakla meşgul oldu. Bu çalışması vefatından kısa bir süre önce on cilt halinde tamamlandı. Koçyiğit'in hayatı eviyle İlahiyat Fakültesi arasında geçti. Sade bir yaşamı, mütevazı bir kişiliği vardı. Sempozyum, kongre vb. toplantılara pek katılmazdı. İlmî bakımdan muhafazakâr sayılabilecek bir bakış açısına sahipti. 28 Mayıs 2003'te kendisiyle yapılan bir röportajda hadis sahasında çalışanlara her şeyden önce Ehl-i sünnet inancına sıkıca bağlanmalarını ve hadis aleyhindeki propagandalara kapılmamalarını tavsiye etti. 1982'de başlayan kalp rahatsızlığı şikâyetleri 2003'te arttı, bununla birlikte ameliyat olmak istemedi. Geçirdiği bir kalp krizi sonucu 18 Nisan 2011 tarihinde vefat etti. Cenazesi 20 Nisan günü

Hacı Bayram Camii'nde kılındıktan sonra Cebeci Asrı Mezarlığı'na defnedildi. İlahiyat fakültelerindeki birçok hadis hocası doktoralarını onun danışmanlığında yapmıştır. Selman Başaran, Mücteba Uğur, M. Cemal Sofuoğlu, Nevzat Aşık, Selahattin Polat, Ramazan Ayvalli, M. Hayri Kırbaşoğlu, Talat Sakallı, İ. Hakkı Ünal, M. Emin Özafşar ve Bünyamin Erul bunlardan bazılarıdır.

Eserleri: *Hadis Usûlü* (Ankara 1967), *Hadisçilerle Kelâmcılar Arasındaki Münakaşalar* (Ankara 1969), *Hadislerin Işığında İman, İbadet, Ahlâk* (Ankara 1974), *Kur'an ve Hadiste Ru'yet Meselesi* (Ankara 1974), *Hadis Tarihi* (Ankara 1977), *Hadis İstihlaları* (Ankara 1980, bazı değişikliklerle ve *Hadis Terimleri Sözlüğü* adıyla, Ankara 1985, 1992), *Hadis-i Şerif Külliyyatı* (I-II, İstanbul 1983), *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri* (I, Ankara 1984; I-II, Ankara 1990), *İslâmî Dâvetin Mahiyeti ve Hz. Peygamber'in Hutbeleri* (Ankara 1994), *Hutbeler, Sohbetler, Va'z ve Nasihatler* (Ankara 1995), *Kur'an-ı Kerim Meâlî* (Ankara 2004, 2005), *Hadislerin Toplanması ve Yazı ile Tespiti* (Ankara 2007), *Makaleler* (Ankara 2008), *Kur'an Tefsiri* (I-X, henüz yayımlanmamıştır). Koçyiğit'in ayrıca bazı tahkik ve çevirileri vardır: Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'l-İlâhî ve ma'rifeti'r-ricâl* (I, Ankara 1963; II, İstanbul 1987, İsmail Cerrahoğlu ile birlikte); *Hemmâm İbn Münebbih'in Sahifesi* (Muhammed Hamîdullah'tan çeviri, Ankara 1967); *İslâm Teşrii Tarihi* (Abdülvehhâb Hallâf'tan çeviri, Ankara 1970); *Hadis İstihlaları Hakkında Nuhbetü'l-Fiker Şerhi* (İbn Hacer el-Askalânî'den çeviri, Ankara 1971); *Ashab-ı Keht-Mağara Arkadaşları* (Tevfik el-Hakîm'den çeviri, İstanbul 1980); *Askere Din Kitabı* (Ahmet Hamdi Akseki'den sadeleştirme, Ankara, ts.). Koçyiğit'in *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nde bazı telif ve tercüme makaleleri de yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Talât Koçyiğit, "Cennet Müminlerin Tekelindedir", *İslâmî Araştırmalar*, III/3, Ankara 1989, s. 85-94; Osman Öztürk – Bekir Topaloğlu, *Cumhuriyet Devrinde Yayınlanan İslâmî Eserler Bibliyografyası*, Ankara 1975, s. 41, 73, 80; Süleyman Ateş, "Cennet Kimsenin Tekelinde Değildir", *İslâmî Araştırmalar*, III/1 (1989), s. 7-24; a.mlf., "Cennet Tekelcisi mi?", a.e., IV/1 (1990), s. 29-37; Mehmet Emin Özafşar v.dğr., "Prof. Dr. Talât Koçyiğit ile Söyleşi", *Diyanet Aylık Dergisi*, sy. 245, Ankara 2011, s. 39-43; Bünyamin Erul, "Hadis İlimine Vakfedilmiş Bir Ömür", a.e., s. 62-64.

BÜNYAMİN ERUL